

Sisäasiainministeriö
PL 26
00023 Valtioneuvosto

8/43/10
24.6.2010

Tasa-arvoasiain neuvottelukunnan lausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle kotoutumisen edistämisestä

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta kiittää sisäasiainministeriötä lausuntopyynnöstä. Neuvottelukunta kiinnittää lausunnossaan huomiota hallituksen esitykseen sukupuolten tasa-arvon näkökulmasta.

Kotouttamislain tavoitteena on edistää maahanmuuttajien kotoutumista, tasa-arvoa ja valinnanvapautta. Lain tarkoituksena mainitaan muun muassa tasa-arvon ja yhdenvertaisten mahdollisuuksien toteutumisen edistäminen. Nykyisen lain mukaan yksilöllisten kotouttamistoimenpiteiden piiriin pääsevät lähinnä työttömät maahanmuuttajat. Hallituksen esityksen mukaan lain soveltamisala laajennettaisiin koskemaan kaikkia Suomessa asuvia maahanmuuttajia.

Sukupuoli läpileikkaa koko yhteiskunnan koskettaen suoraan niin kantaväestöä kuin maahanmuuttajaryhmiäkin. Sukupuoli saa toisaalta keskeisiä merkityksiä eri maahanmuuttajaryhmien sisällä, toisaalta sukupuoli määrittää vahvasti myös yksittäisen maahanmuuttajan tosiasiallisia mahdollisuuksia ja oikeuksia ympäröivässä yhteiskunnassa.

Maahanmuuttajanaiset ovat maahanmuuttajamiehiä useammin syrjäytyneitä. Yleisesti maahanmuuttajien tulot ovat kaksi kolmasosaa pienemmät valtaväestöön verrattuna, mutta maahanmuuttajanaisten tulot saattavat todellisuudessa olla jopa tätä vähäisemmät. Maahanmuuttajanaisten ansaintamahdollisuudet ovat usein rajalliset. Esimerkiksi thainaisten päätyminen prostituutioon voi johtua kotouttamisen epäonnistumisesta ja todellisten ansaintavaihtoehtojen puuttumisesta.

Maahanmuuttajat ovat kuitenkin heterogeeninen ryhmä. Monilta osin maahanmuuttajat kotoutuvat Suomeen hyvin ja he solmivat luontevia kontakteja kantaväestön kanssa. Maahanmuuttajien solmimat avioliitot ovat usein tasaveroisia siinä missä kantaväestön välisetkin. Osa maahanmuuttajista on kuitenkin erityisen haavoittuvassa asemassa. Maahanmuuttajaryhmien välisissä työttömyysasteissa on suuria eroja ja osa maahanmuuttajista on luku- ja kirjoitustaidottomia. Ihmisoikeustilanne ja kokemukset lähtömaissa vaikuttaa myös esimerkiksi viranomaisiin koetun luottamuksen määrään.

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta pitää tärkeänä, että maahanmuuttajat voivat ylläpitää alkuperäistä kulttuuriaan ja äidinkieltään. Hallituksen esityksessä mainitaan erityistarpeiden huomioon ottaminen esimerkiksi kulttuurierojen tunnustamisena ja niiden huomioon ottamisena palveluiden järjestämisessä. Kulttuurisensitiivisyys on tärkeä osa monikulttuuristuvaa Suomea. Tasa-arvoasiain neuvottelukunta kuitenkin huomauttaa, että *alistavia, epätasa-arvoistavia tai muuten ihmisoikeuksia loukkaavia traditioita*

ei tule hyväksyä osana kulttuuriero. On otettava huomioon, että osa maahanmuuttajista saapuu yhteiskunnista, joissa tasa-arvon periaatteita ei ole tunnustettu. Muutto Suomeen ei automaattisesti katkaise tuomittavien perinteiden jatkumoa kuten esimerkiksi tyttöjen ympärileikkausta.

Kotouttamislain yhtenä keskeisenä tavoitteena on tukea maahanmuuttajien mahdollisuutta toimia aktiivisena kansalaisena sekä pääsyä osaksi sosiaalista yhteisöä. Tasa-arvoasiain neuvottelukunta pitää tärkeänä, että *maahanmuuttajille tiedotettaisiin poliittisten puolueiden ja kansalaisjärjestöjen merkityksestä ja maahanmuuttajien mahdollisuuksista osallistua niiden toimintaan.* Poliittiset puolueet voisivat omalla toiminnallaan tukea kotouttamistoiminnan tavoitteiden toteuttamista. Kuten hallituksen esityksessä todetaan, maahanmuuttajilta puuttuu tarvittavaa tietoa ja osaamista järjestötoiminnan perustamiseen, ylläpitämiseen, verkostoitumiseen ja erityisesti varainhankintaan liittyen. Tämä estää olennaisesti maahanmuuttajien osallisuuden kehittymistä suomalaisessa yhteiskunnassa.

Haavoittuvassa asemassa olevat maahanmuuttajanaiset

Erityisen haavoittuvassa asemassa ovat perhesyistä Suomeen muuttaneet kouluttamattomat naiset. He saattavat olla täysin luku- ja kirjoitustaidottomia tai heidän kotimaassaan käytetty merkkijärjestelmä poikkeaa Suomessa käytetystä. Esimerkiksi thain naisten kotoutumista vaikeuttanee thai-kielen oma aakkosjärjestelmä, joka poikkeaa täysin Suomessa käytettävästä latinalaisesta aakkosjärjestelmästä. Lisäksi puolison kielteinen suhtautuminen maahanmuuttajanaisen kieliopintoihin saattaa käytännössä vaikeuttaa merkittävästi naisen kotoutumista.

Suomessa asuvista thaimaan kansalaisista suurin osa on naisia (Vuonna 2009: 4498 henkilöä, naisia 3897). Moni heistä on suomalaisen miehen puolisona jäänyt kotouttamistoimien ulkopuolelle. Sisäasiainministeriön poikkihallinnollisen työryhmän tietojen mukaan hyvin usein thainaiset olivat joutuneet kokemaan avioliitossaan perhe- ja parisuhdeväkivaltaa. Naiset ovat saattaneet myös saada puolisoiltaan virheellistä tietoa oikeuksistaan Suomessa, mikä on saattanut heikentää heidän asemaansa entisestään. Osa heistä on syrjäytynyt tai syrjäytymässä suomalaisen yhteiskunnan ulkopuolelle, mikä voi osaltaan ajaa naisia thai-hierontapaikoissa tapahtuvaan seksin myyntiin ja prostituutioon.

Hallituksen esityksessä ei mainita lainkaan somalinaisten erityisen haavoittuvaa asemaa. Somalinaisista merkittävä osa on käytännössä yksinhuoltajaäitejä, mikä tulisi ottaa huomioon kotoutumisen tehostamista tavoiteltaessa.

Ihmiskaupan uhrit

Lain tavoitteena on auttaa myös ihmiskaupan uhreja. Tasa-arvoasiain neuvottelukunta huomauttaa, että *hallituksen esityksessä ei kuitenkaan käsitellä ihmiskaupan uhreja lainkaan.* Ihmiskauppaan liittyy vakavia ihmisoikeusongelmia. Valtaosa Suomessa tunnistetusta ihmiskaupasta on työperäistä. Ihmiskauppa liittyy kuitenkin monilta osin myös prostituutioon ja paritukseen. Ongelmana mitä ilmeisimmin Suomessa on, että ihmiskaupatapauksia ei tunnisteta tehokkaasti viranomaisten resurssien ja koulutuksen vähyyden vuoksi. Toisaalta prostituutioon ja paritukseen liittyvistä mahdollisista ihmiskaupparikoksista on saatettu antaa tuomioita pelkkinä paritusrikoksina. On myös ilmeistä, että Suomea käytetään ihmiskaupan läpikulku- maana.

Alaikäiset maahanmuuttajat

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta korostaa *maahanmuuttajalapsiin ja -nuoriin kohdistuvan sukupuolisensitiivisen kasvatuksen merkitystä.* Sukupuolisensitiivisellä työtavalla on mahdollista voimaannuttaa lapsia ja lisätä heidän tosiasiallisia valinnanmahdollisuuksiaan vanhakantaisten sukupuoliroolimallien

ulkopuolella. Sukupuolisensitiiviseen lähestymistapaan tulisi kiinnittää huomiota jo varhaiskasvatuksessa. Erytishuomiota tulisi kiinnittää syrjäytymisvaarassa oleviin lapsiin, erityisesti maahanmuuttajapoikiin. Lisäksi esimerkiksi perheen lähtömaan tasa-arvon tila ja sukupuolen perusteella määräytyvät (yleensä tyttöjä ja naisia) alistavat traditiot tulisi ottaa huomioon, sillä niillä voi olla lapsen tosiasiallisia valinnanmahdollisuuksia rajoittava vaikutus myös Suomessa.

Perusopetuksen jälkeen jatko-opintojen ulkopuolelle jäävillä maahanmuuttajanaisilla on kolminkertainen riski maahanmuuttajamiehiin verrattuna jäädä ilman tutkintoa. Korkeakouluihin pääsyssä vieraskielisillä naisilla on selkeästi huonommat mahdollisuudet kuin suomen- ja ruotsinkielisillä naisilla. Esimerkiksi ruotsinkielisillä naisilla on yli kolme kertaa paremmat mahdollisuudet kuin vieraskielisillä naisilla päästä korkeakouluun. Tasa-arvoasiain neuvottelukunta korostaa, että *maahanmuuttajien opiskelun tukitoimissa on otettava huomioon sukupuolen merkitys nykyistä painokkaammin.*

Kouluissa sukupuolisensitiivisen opintojenohjauksen merkitys korostuu erityisesti maahanmuuttajatyttöjen ja -poikien kohdalla. Sukupuolisensitiivisellä lähestymistavalla voidaan kannustaa sekä tyttöjä että poikia juuri heille mieluisaan ammattiin opiskeluun, myös heidän sukupuolelleen epätyypillisiin ammatteihin. Maahanmuuttajanuorten vanhemmat eivät välttämättä ole perillä suomalaisesta koulujärjestelmästä ja siksi kotoa saatu tuki opintoihin voi jäädä heikoksi. Lisäksi osassa kulttuureista poikien koulunkäyntiä painotetaan tyttöjen koulunkäynnin kustannuksella.

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta korostaa, että maahanmuuttajanuorten syrjäytymiseen johtavia mekanismeja tulisi selvittää, seurata ja poistaa. Esimerkiksi omaehtoisessa koulutuksessa ei kyetä seuraamaan kotoutumiskoulutukselle asetettuja toiveita sillä opiskelijapalautejärjestelmää ei ole olemassa. Tällä saattaa olla vaikutusta koulupudokkaiden määrään.

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta pitää selkeänä epäkohtana sitä, ettei 16-vuotiaina aikuislukiossa perusopintonsa aloittaneiden maahanmuuttajanuorten opintoja voida rinnastaa kotoutumiskoulutukseen sen jälkeen kun nuori täyttää 17 vuotta. Tällöin nuoret eivät ole oikeutettuja edes opintotukeen. Tämä asiantila on selkeästi ristiriidassa kotouttamislainsäädännön keskeisten pyrkimysten kanssa ja tulee muuttaa. Lapsen etuun tulee kiinnittää erityistä huomiota aina silloin, kun kotouttamislakia sovelletaan alaikäiseen. Lisäksi ilman vanhempiaan Suomeen saapuneen alaikäisen turvapaikanhakijan jääminen vastaanottojärjestelmän palveluiden ulkopuolelle 18 vuotta täytettyään on omiaan lisäämään nuoren syrjäytymisriskiä.

Yksi keskeinen tavoite kotouttamislain uudistusesityksessä on kantaväestön ja maahanmuuttajien kanssakäymisen vahvistaminen. Rasismin monet ilmenemismuodot ovat myös selkeästi sukupuolittuneita. Syrjivät asenteet kuten seksismi, rasismi ja homofobia ovat yleisempiä miesten/poikien kuin naisten/tyttöjen keskuudessa. Vastaavasti poikien kiinnostus ihmisoikeuksien, syrjimättömyyden ja sukupuolten tasa-arvon edistämiseen on Suomessa selkeästi vähäisempää kuin tytöillä. Tasa-arvoasiain neuvottelukunta pitääkin tärkeänä, että *kotouttamispolitiikassa otetaan huomioon myös kantaväestöön kohdistuvat toimenpiteet, kuten esimerkiksi monikulttuurisuuskasvatus, jota tulee suunnata myös täysi-ikäisille.*

Sukupuolisensitiivisellä kasvatuksella voidaan edistää poikien ja tyttöjen kasvamista ahtaista ja kaavamaisista sukupuolirooleista täysipainoisempaan ja omannäköiseen aikuisuuteen. Tällaisella kasvatuksella voidaan myös tukea empatiakyvyn kehitystä, erilaisuuden kunnioitusta sekä väkivallattomien ongelmanratkaisukeinojen oppimista. Sukupuolisensitiivinen kasvatus tarjoaa myös keinoja syrjäytymisen ennaltaehkäisemiseen, sillä siinä tuetaan terveen itsetunnon kehittymistä sekä kykyä vastustaa ulkoapäin asetettujen roolivaatimusten painetta.

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta katsoo, että valtion on otettava nykyistä suurempi vastuu sukupuoli-sensitiivisen ja ihmisoikeuksia korostavan kasvatuksen järjestämisestä ja koordinoinnista. Tehokas tasa-arvo- ja ihmisoikeustyö vaatii pitkää sitoutumista, johdonmukaisuutta ja kaukokatseisuutta. Hallituksen tasa-arvo-ohjelmassa on kirjaus, ”*Tasa-arvotietoisuutta lisätään peruskouluissa ja opettajankoulutukseen ja lastentarhanopettajien koulutukseen sisällytetään sukupuolietietoista opetusta*”. Tasa-arvoasiain neuvottelukunta pitää kirjausta erittäin tärkeänä, mutta toteaa samalla, että sukupuolisensitiivisen kasvatuksen edistämiseen tulee sitoutua pitkällä aikavälillä, ja siten turvata työn jatkuminen myös nykyisen hallituskauden jälkeen.

Väkivalta

Maahanmuuttajanaisten kohtaamasta väkivallasta ei ole kattavaa tutkimustietoa. Poliisitilastojen mukaan maahanmuuttajanaiset raportoivat väkivallasta kaksi kertaa valtaväestön naisia useammin. Keskimäärin maahanmuuttajat käyttävät sosiaali- ja terveyspalveluita kantaväestöä vähemmän. Turvakoteihin maahanmuuttajanaiset hakeutuvat kuitenkin yhdeksän kertaa useammin kuin valtaväestöön kuuluvat naiset. Maahanmuuttajanaiset saattavat tarvita myös erityispalveluita saadakseen apua väkivallan uhrina. Esteinä avun saamiselle saattaa olla esimerkiksi maahanmuuttajanaisten kielitaidottomuus. Puutteelliset tiedot saatavilla olevasta palvelujärjestelmästä sekä Suomen lainsäädännön takaamista oikeuksista, velvollisuuksista ja mahdollisuuksista, ovat yleisiä esteitä avun saannille. *Maahanmuuttajanaisiin kohdistuvan väkivallan erityispiirteiden tunnistamista ja uhrien auttamista tulee kehittää systemaattisesti.* Viranomaisten tulee osata aktiivisesti tunnistaa esimerkiksi kunniaväkivalta ja tyttöjen sukuelinten silpominen naisiin kohdistuvaksi väkivallaksi.

Lisäksi tasa-arvoasiain neuvottelukunta katsoo, että poikien ei-lääketeieteelliset ympärileikkaukset loukkaavat poikalasten oikeutta koskemattomuuteen. Tällaiset uskonnollisista, kulttuurisista tai muista rituaalisista syistä tehtävät poikien ympärileikkaukset vaarantavat lapsen perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen. Kansainvälinen lapsen oikeuksien sopimus asettaa valtiolle nimenomaisen velvollisuuden ryhtyä toimenpiteisiin lapsen terveydelle vahingollisten perinteisten tapojen poistamiseksi.

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta pitää ensiarvoisen tärkeänä, että Suomen selkeästi alimitoitettu turvakotiverkosto laajennetaan vastaamaan Euroopan neuvoston suosituksia. Myös maksuton ympärivuorokautinen puhelinpäivystys tulee toteuttaa pikimmiten ja sen tulee palvella myös yleisimmillä vähemmistökielillä.

Väkivaltaan syyllistyneiden maahanmuuttajamiesten auttamiseksi tulee kehittää auttamispalveluita. Tästä esimerkkinä on Espoon Lyömättömän linjan Miehen linja, joka auttaa maahanmuuttajamiehiä, jotka ovat käyttäneet väkivaltaa tai pelkäävät käyttävänsä sitä lähisuhteessaan tai perheessään.

Rikoksiin syyllistyneet nuoret maahanmuuttajamiehet ovat moninkertaisesti leimattu ryhmä. Asiasta on vain vähän tutkimusta ja mediassa käyty keskustelu on perustunut lähinnä tilastoihin, joiden mukaan nuoret maahanmuuttajataustaiset miehet ovat väestöosuuteensa nähden yliedustettuina rikoksista tuomituista. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen Nuorten miesten monikulttuurinen elämäntapa ja rikollisuus -tutkimuksessa todetaan muun muassa, että suomalaisen hyvinvointivaltion ongelmana tuntuu olevan se, että korostaessaan ihmisten samanarvoisuutta (oikeuksien muodollinen universaalius) sen on hankala tunnistaa etnisyyteen tai muihin hierarkkisiin jakoihin perustuvia eriarvoisuuden ilmiöitä.

Rasistinen väkivalta kohdistuu julkisella paikalla usein maahanmuuttajapoikiin ja -miehiin sekä etnisen taustan että sukupuolen vuoksi. Väkivallan uhka voi muodostua todelliseksi esteeksi kotoutumiselle. Väkivalta voi traumatisoida aiheuttaen pelkotiloja sekä epäluottamusta niin kantaväestöä kuin

viranomaisiakin kohtaan. Tasa-arvoasiain neuvottelukunta pitää tärkeänä, että väkivallan sukupuoli-vaikutukset otetaan laajasti huomioon, niin naisten kuin miesten osalta.

30 § -31 § Kunnan kotouttamisohjelma

Kunnan on laadittava kotouttamisohjelma, josta käy ilmi kotoutumista edistävät ja tukevat toimenpiteet, palvelut, yhteistyö ja vastuut kunnassa. Kotouttamisohjelman laatimisprosessin avoimuus vaikuttaa suoraan ohjelmaan sitoutumisen asteeseen. Laaja yhteistyö maahanmuuttajajärjestöjen, mutta myös paikallisten tasa-arvoasiantuntijoiden sekä nais- ja miesjärjestöjen kanssa vahvistaa ohjelman vaikuttavuutta ja lisää sitoutumisen astetta kunnassa. Tasa-arvoasiain neuvottelukunta pitää erittäin tärkeänä, että *sukupuolivaikutusten arviointi otettaisiin kiinteäksi osaksi kotouttamisohjelmien laatimista heti ohjelman laatimisen alkuvalmisteluista lähtien*. Lisäksi kunnan kotouttamisohjelmaa siihen liittyviä suunnitelmia laadittaessa tulisi ottaa huomioon kunnan tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmat.

Sukupuolivaikutusten arviointia tulisi myös päivittää kotouttamisohjelmien päivityksen yhteydessä. Päivitysvälit ovat kunnissa olleet pisimmillään lähes kymmenen vuoden pituisia. Tällöin on vaarana, että ohjelma ei saavuta tosiasiallista tehokkuutta, sillä sen toimenpiteet eivät ole ajan tasalla. *Kotouttamisohjelmassa tulisi ottaa aiempaa paremmin huomioon myös maahanmuuttajien monimuotoisuus.* Tasa-arvoasiain neuvottelukunta pitää kannatettavana, että *kotouttamislaissa säädettäisiin nykyistä yksityiskohtaisemmin kotouttamisohjelmiin sisällytettävistä toimenpiteistä*. Kaikille annettava perustieto kotouttamisen yhteydessä tulisi pitää sisällään kattavasti tietoa sukupuolten tasa-arvosta. Lisäksi ohjelmissa tulisi käsitellä maahanmuuttajanaisiin kohdistuvaa väkivaltaa ja sen ehkäisyä omana kohtanaan.

10 § Alkukartoituksen järjestäminen

Hallituksen esityksessä todetaan, että alkukartoitus on kaikkien maahanmuuttajien oikeus. Maahanmuuttajan tulisi kuitenkin itse pyytää alkukartoitusta. Tasa-arvoasiain neuvottelukunta toteaa, ettei alkukartoituksen järjestäminen saa olla maahanmuuttajan aktiivisuuden varassa. Tällöin vaarana on, että syrjäytymisvaarassa olevat ja passiiviset maahanmuuttajat jäävät automaattisesti alkukartoituksen ja kotoutumissuunnitelman ulkopuolelle.

Kotoutumissuunnitelma

Kotoutumissuunnitelma on maahanmuuttajan henkilökohtainen suunnitelma toimenpiteistä, joita hän tarvitsee kielen oppimiseen ja Suomeen asettumiseen. *Tasa-arvoasiain neuvottelukunta kannattaa kotoutumissuunnitelmaan oikeutettujen maahanmuuttajien piirin laajentamista hallituksen esityksen mukaisesti.* Voimassa oleva kotouttamislaki on rajannut oikeuden kotoutumissuunnitelmaan lähinnä koskemaan työttömiä työnhakijoita tai toimeentulotuen tarvisijoita. Tällaisella kotouttamispolitiikalla on ilmeiset sukupuolivaikutukset. Moni maahanmuuttajanainen jää kotiin hoitamaan perheen lapsia ja jää siten kotoutumissuunnitelman ulkopuolelle. Tällöin riski naisen syrjäytymisestä kasvaa. Hän jää mahdollisesti riippuvaiseksi puolisonsa elatuksesta, hän ei välttämättä opi suomen kieltä, eikä hän saa tietoa oikeuksistaan suomalaisessa yhteiskunnassa. Hän jää todennäköisesti myös riippuvaiseksi puoliosastaan esimerkiksi viranomaisasioinnissa ja hänellä ei ole mahdollisuutta yksityisyyteen omien asioiden hoidossa.

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta pitää kannatettavana, että perhevapaat eivät sisältyisi kotoutumissuunnitelman pituuteen. Tällöin lapsen syntymä ei vaikuttaisi negatiivisesti kotoutumistoimenpiteiden määrään. Lisäksi kotoutumissuunnitelman enimmäisaikaa voitaisiin perustellusta syystä pidentää kolmesta vuodesta viiteen vuoteen.

16 § Perheiden kotoutumissuunnitelma

Hallituksen esityksessä todetaan, että perheenjäsenten yksilölliset suunnitelmat voitaisiin sovittaa tarvittaessa yhteen perheen kotouttamissuunnitelmassa. Tasa-arvoasiain neuvottelukunta kuitenkin toteaa, että tämä ei saa johtaa perheenjäsenen oikeuksien tosiasialliseen rajoittamiseen perheen edun nimissä. Erityistä huomiota tulisi kiinnittää haavoittuvassa asemassa olevien perheenjäsenten tilanteeseen. Kotouttamissuunnitelmien yhteensovittamisessa tulisikin ensisijaisesti kunnioittaa kunkin perheenjäsenen yksilöllisyyttä, henkilökohtaisia toiveita ja tarpeita. On myös mahdollista, että perheenjäsen toivoo joidenkin asioiden pysyvän luottamuksellisena viranomaisen kanssa ilman, että hänen puolisonsa tai perheensä saa siitä tietää. Lisäksi mahdollinen väkivalta lähisuhteissa tulee rutiininomaisesti ottaa huomioon myös perheen kotouttamissuunnitelmaa laadittaessa.

20 § Kotoutumiskoulutus

Hallituksen esityksestä ilmenee, että kotoutumissuunnitelman laatimisesta kotoutumiskoulutukseen pääsyyn kestää keskimäärin 3-6 kuukautta. Luku- ja kirjoitustaidottomat joutuvat kuitenkin odottamaan tätä pidempään. Tasa-arvoasiain neuvottelukunta pitää odotusaikaa kotoutumiskoulutukseen pääsyssä hälyttävän pitkänä, varsinkin kun maahanmuuttaja ei tänä aikana välttämättä saa mitään tietoa suomalaisesta yhteiskunnasta. On myös erittäin ristiriitaista, että suurimmassa syrjäytymisvaarassa olevat luku- ja kirjoitustaidottomat joutuvat odottamaan muita pidempään. Kotoutumiskoulutukseen tulisikin päästä mahdollisimman pian Suomeen saapumisen jälkeen.

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta pitää erittäin kannatettavana maahanmuuttajille suunnatun työvoimapolitiittisen koulutuksen jouston lisäämistä. Nykyisellään koulutuksen sisällössä ei oteta riittävästi huomioon maahanmuuttajien erilaisia taustoja ja lähtökohtia. Seitsemäntuntinen opiskelijatyöpäivä on monelle maahanmuuttajanaiselle käytännössä mahdottomuus lastenhoitovelvoitteiden vuoksi. Opetusta pitäisi lisäksi olla tarjolla riittävän lähellä ja lasten päivähoito on järjestettävä opetuksen ajaksi. Mahdollisuus osallistua kotoutumiskoulutukseen osa-aikaisesti tekisi myös työssäkäynnin tai opiskelun mahdolliseksi rinnakkain koulutuksen kanssa.

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta kannattaa peruskielitaivaatimusten jouston lisäämistä. Keskimääräistä tasoa (B1.1 toimiva peruskielitaito) alempi kielitaito voitaisiin erityisestä syystä hyväksyä kotoutumistavoitteeksi. Erityinen syy voisi olla esimerkiksi maahanmuuttajan luku- ja kirjoitustaidottomuus, ikä, sairaus tai vamma.

56 § Salassapitovelvollisuus

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta esittää, että pykälää salassapitovelvollisuudesta täsmennettäisiin viittauksella lastensuojelulain 5 luvun 25 §:ään ilmoitusvelvollisuudesta salassapitovelvollisuuden sitä estämättä.

Materiaalipaketti suomalaisesta yhteiskunnasta

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta pitää ensiarvoisen tärkeänä suomalaista yhteiskuntaa käsittelevän valtakunnallisesti yhtenäisen ja ajantasaisen perustietopaketin kehittämistä. Tämä maahanmuuttajille suunnattu ohjeistavan materiaalin tulisi sisältää kattavasti sukupuolten tasa-arvon käsittelyä. Perustietopaketti tulisi kääntää mahdollisimman laajalti Suomessa puhuttaville kielille. Lisäksi pakettia tulisi pystyä täydentämään paikallisesti esimerkiksi tiedoilla matalan kynnyksen palveluntarjoajista sekä väkivallan uhreille ja tekijöille suunnatuista auttamispalveluista. Materiaalipaketin valmistamisen lisäksi tulisi selvittää mitä jo olemassa olevia materiaaleja voitaisiin päivittää.

Maahanmuuttajat ovat hyvin heterogeeninen ryhmä. Sukupuolten tasa-arvoon ja naisten oikeuksiin liittyvää koulutusta tulisi korostaa erityisesti niille maahanmuuttajille, jotka ovat lähtöisin yhteiskunnista, joissa naisten asema on selkeästi huonompi kuin Suomessa. Tasa-arvokasvatusta tulisi antaa sekä naisille että miehille.

Osallisena Suomessa -kokeilu

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta pitää Osallisena Suomessa -kokeilua erittäin kannatettavana. Kokeilun kotouttamispolku 2 ottaisi erityisesti haavoittuvassa asemassa olevien maahanmuuttajanaisten kotoutumiseen liittyvät erityistarpeet nykyistä paremmin huomioon. Esimerkiksi se, että 68 §:ssä oikeus lasten päivähoitoon koulutuksen aikana ei johtaisi kotihoidon tuen menettämiseen, on kotona olevien perheenäitien osallistumismahdollisuuksien kannalta merkittävä. Tällainen menettely tarkoittaisi poikkeamista perustuslain 6 §:n yhdenvertaisuussäännöksestä. Tasa-arvoasiain neuvottelukunta kuitenkin katsoo, että päivähoiton järjestäminen kotihoidon tuesta riippumatta kotoutumiskoulutuksen ajaksi on keinona hyväksyttävä ja oikeasuhtainen tavoitteeseen nähden. Tukea kotoutumiskoulutukseen osallistumiseen voidaan perustellusti pitää positiivisena erityiskohteluna tosiasiallisen tasa-arvon tavoittelemisessa, sillä kokeilulla tuetaan olennaisesti maahanmuuttajanaisten yhteiskunnallisten valmiuksien ja osallisuuden lisäämistä.

Kokeilun myötä kotouttamispolitiikan painopistettä tulisikin siirtää lähemmäs yksilöllisesti räätälöityä kotouttamista. Tällainen toimintamalli on havaittu toimivaksi esimerkiksi Kanadassa.

33 § Valtion kotouttamisohjelma

Kotouttamiselle esitetään asetettavaksi nykyistä järjestelmällisemmin valtakunnalliset tavoitteet ja taloudelliset puitteet. Valtion kotouttamisohjelma laadittaisiin neljäksi vuodeksi kerrallaan, ja sen tavoitteiden tarkentamiseksi sekä toteuttamiseksi voitaisiin laatia erityisohjelmia ja periaatepäätöksiä. Tasa-arvoasiain neuvottelukunta esittää laadittavaksi haavoittuvassa asemassa olevien maahanmuuttajanuorten syrjäytymisen ennaltaehkäisyn erityisohjelma, joka osaltaan tukisi Osallisena Suomessa -kokeilun tarkoituksia.

Resursointi

Hallituksen esityksestä käy ilmi, ettei kuntien työntekijöillä ole läheskään aina riittävästi tietoa maahanmuuttajien oikeudesta kotoutumissuunnitelmiin. Kotoutumissuunnitelmiin kirjattujen erityistoimenpiteiden toteuttamiseen ei myöskään ollut erikseen juuri budjetoitu voimavaroja. Hallituksen esityksen mukaan alue- ja paikallistasolla henkilöresurssit ovat olleet jo pitkään riittämättömät kasvaneisiin tarpeisiin nähden. Kotouttamislain toimeenpanoon ei osoitettu erillisiä taloudellisia tai henkilöstöresursseja lain tullessa voimaan vuonna 1999 eikä myöskään tämän jälkeen.

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta pitää ensiarvoisen tärkeänä, että kotouttamislain uudistuksen yhteydessä resursoidaan riittävät varat työntekijöiden koulutukseen. Kotoutumissuunnitelmat tulee myös laatia niin, että ne on mahdollista käytännössä toteuttaa. Lisäksi byrokratiaa tulee karsia, jotta maahanmuuttajan luukulta toiselle siirtelystä päästäisiin eroon. *Sukupuolisensitiiviseen työtapaan opettaminen tulisi ottaa kiinteäksi osaksi myös työntekijöille suunnattavaa koulutusta.* Tästä olisi etua erityisesti haavoittuvassa asemassa olevien maahanmuuttajien kohtaamisessa. Sukupuolisensitiivisyys tukisi myös asiakasnäkökulmasta kehitettävää työtapa. Maahanmuuttajien kanssa työskentelevät tulisi perehdyttää parisuhteissa tapahtuvan väkivallan tunnistamiseen sekä tekijöiden ja uhrien ohjaamiseen tukipalveluihin.

Käytännössä aktiivinen toimiminen suomalaisessa yhteiskunnassa edellyttää yksilöltä suomen tai ruotsin kielen hallintaa. Jo nykyisin kotouttamiseen varatut suomen tai ruotsin kielen opetuksen resurssit on esityksessä arvioitu riittämättömiksi. Kotouttamislain soveltamisalan laajentaminen edellyttäisikin huomattavia lisäresursseja myös kielenopetukseen.

Moniperusteinen ja risteävä syrjintä

Rasismilla ja syrjinnällä on ilmeisiä vaikutuksia yksilön kotoutumiseen ja hyvinvointiin. *Tasa-arvoasiain neuvottelukunta pitää selkeänä puutteena sitä, ettei hallituksen esityksessä ole otettu huomioon moniperusteista tai risteävää syrjintää maahanmuuttajien kotoutumisen esteenä.* Moniperusteisen syrjinnän yhtenä vaikuttavana osatekijänä on usein sukupuoli. Tällöin esimerkiksi maahanmuuttajanaista saatetaan syrjiä sekä etnisyyden että sukupuolen perusteella. Risteävästä syrjinnästä on kyse silloin kun syrjinnän tunnusmerkistö täyttyy vain, kun useampia syrjintäperusteita tarkastellaan yhdessä.

Etsivä työ ja matalan kynnyksen palvelut

Hallituksen esityksessä todetaan palvelujärjestelmän ulkopuolelle jääneiden maahanmuuttajanaisten tavoittamisen olevan vaikeaa viranomaisresurssein. Kolmannen sektorin etsivää työtä ja matalan kynnyksen paikkoja tulee kehittää järjestelmällisesti. Erityisesti nuorten syrjäytymisen ennaltaehkäisyyn tulee panostaa. Lisäksi prostituutiosta irtautumistyötä tulee kehittää siten, että auttamisjärjestelmä saataisiin kattavaksi ja prostituutiosta irtautumisen kynnystä voitaisiin käytännössä laskea tarjoamalla taloudellista ja moniammatillista tukea.

Sukupuolen huomioon ottaminen hallituksen esityksessä

Hallituksen esityksessä on käsitelty monessa yhteydessä sukupuolen vaikutuksia lakiehdotukseen. Sukupuolivaikutuksia on kuitenkin arvioitu lähinnä naissukupuolen näkökulmasta. Sen sijaan miessukupuolen näkökulmasta sukupuolivaikutusten arviointi on hyvin vähäistä. *Tasa-arvoasiain neuvottelukunta toteaa, että miessukupuoli tulee ottaa nykyistä painokkaammin huomioon sukupuolivaikutusten arvioinnissa.*

Heidi Hautala

puheenjohtaja

Hannele Varsa

pääsihteeri